

एवंशापकीर्तनव्याजेनमहतामवज्ञानकर्तव्येति सूचितमर्थकंठतोपिवक्तुं प्राह युधिष्ठिरेत्यादिना धृतिः संकटेष्वविक्रवता दाक्ष्यं यत्नशीलता पराक्रमः शत्रूणां भिभावनहेतुः क्रिया देशकालयोरानुकूल्यं चेति विधानानां कार्याणां विधिरभ्युदयहेतुः अदेशे अकाले च कृतं धृत्यादिकमभिभवहेतुरित्यर्थः ॥ १ ॥ धृतिमंत इति कृतयुगे हि ज्ञानप्राधान्यात् ज्ञानस्य च सर्वस्मिन् देशे काले चाभ्युदयहेतुत्वात् न तत्र देशकालप्रतीक्षा सीदित्यर्थः ॥ २ ॥ क्षत्रियाणां तु सर्वदेवैतत्पंचकमावश्यकमित्याह धृतिमानिति ॥ ३ ॥ ४ ॥ वृत्रहेति पराक्रमं निर्दिशति ॥ ५ ॥ संरंभात् कोमात् ॥ ६ ॥ ७ ॥ निकृतीनां वंचनापराणां ॥ ८ ॥ इममुपदे शंप्रकृत्योजयति अधर्मज्ञ इति अवलिप्तो गवितः ॥ ९ ॥ १० ॥ प्रथमं प्रथमोत्पन्नानिरक्षांसितत्संबंधित्वात्पक्षोपि प्रथमः रक्षोभयहेतावपितामिस्रपक्षे त्वंतत्र निर्भयो वसेत्यर्थः केचित्तु इत एव प्रथमशब्दान्मा धनद उवाच युधिष्ठिर धृतिर्दाक्ष्यं देशकालपराक्रमाः ॥ लोकतंत्रविधानानामेष पंचविधो विधिः ॥ १ ॥ धृतिमंतश्च दक्षाश्च स्वे स्वे कर्मणि भारत ॥ पराक्रमवि धानज्ञानराकृतयुगेऽभवन् ॥ २ ॥ धृतिमान् देशकालज्ञः सर्वधर्मविधानवित् ॥ क्षत्रियः क्षत्रियश्रेष्ठप्रशास्ति पृथिवींचिरं ॥ ३ ॥ य एवं वर्तते पार्थ पुरुषः सर्वक र्मसु ॥ स लोके लभते वीरयशः प्रेत्य च सद्गतिं ॥ ४ ॥ देशकालांतरप्रेप्सुः कृत्वा शक्रः पराक्रमं ॥ संप्राप्तस्त्रिदिवे राज्यं वृत्रहा वसुभिः सह ॥ ५ ॥ यस्तु केवलसंरंभा त्पपातं न निरीक्षते ॥ पापात्मा पापबुद्धिर्यः पापमेवानुवर्तते ॥ ६ ॥ कर्मणामविभागज्ञः प्रेत्य चेह विनश्यति ॥ अकालज्ञः सुदुर्मथाः कार्याणामविशेषवित् ॥ ७ ॥ वृथाचारसमारंभः प्रेत्य चेह विनश्यति ॥ साहसे वर्तमानानां निकृतीनां दुरात्मनां ॥ ८ ॥ सर्वसामर्थ्यलिप्सूनां पापो भवति निश्चयः ॥ अधर्मज्ञो वलिप्तश्च बालबु द्धिरमर्षणः ॥ ९ ॥ निर्भयो भीमसेनो यंतं शाधि पुरुषर्षभ ॥ आर्षिषेणस्य राजर्षेः प्राप्य भूयस्त्वमाश्रमं ॥ १० ॥ तामिस्रं प्रथमं पक्षं वीतशोकभयो वस ॥ अलकाः सहगंधर्वैर्यक्षाश्च सह किन्नरैः ॥ ११ ॥ मन्त्रियुक्ता मनुष्येन्द्रसर्वे च गिरिवासिनः ॥ रक्षिष्यंति महाबाहो सहितं द्विजसत्तमैः ॥ १२ ॥ साहसादनुसंप्राप्तः प्रतिबुध्य वकोदरः ॥ वार्यतां साध्वयं राजंस्त्वया धर्मभृतां वर ॥ १३ ॥ अतः परंच वीरा जन्द्रक्ष्यंति वनगोचराः ॥ उपस्थास्यंति वीरा जन् रक्षिष्यंते च वः सदा ॥ १४ ॥ तथै व चान्न पानानि स्वादूनि च बहूनि च ॥ आहरिष्यंति मत्प्रेष्याः सदा वः पुरुषर्षभाः ॥ १५ ॥ यथा जिष्णुर्महेंद्रस्य यथा वायो वकोदरः ॥ धर्मस्य त्वं यथा तात योगोत्प न्नो निजः सुतः ॥ १६ ॥ आत्मजा वात्मसंपन्नौ यमौ चोभौ यथा श्विनोः ॥ रक्ष्यास्तद्वन्ममापीह यूयं सर्वे युधिष्ठिर ॥ १७ ॥

सारं भेदकृष्णपक्षस्य प्राथम्यमिच्छंति तदसत् पूर्वपक्षापरपक्षशब्दयोः क्रमेण शुक्लकृष्णयोरेव रूढत्वात् श्रौतेऽपि पौर्णमासत एवेष्ट्यारंभात् न च पूर्णमासोऽस्यामितियोगात् पौर्णमास्यंतो मास इति वाच्यं तत्र मासशब्द स्य चंद्रवाचित्वात् सूर्यामासाविचरंतादिवीतिमंत्रवर्णात् सूर्यामासा सूर्याचंद्रमसावित्यर्थः निपुणतरमुपपादितमेतदस्माभिः काण्वशतपथभाष्ये एकपादीकांडे अलकाः अलकावासिनः ॥ ११ ॥ मन्त्रि युक्ताः रक्षिष्यंति सहितं त्वामिति शेषः ॥ १२ ॥ साहसादनुसंप्राप्त इति प्रतिबुध्य वार्यतां ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ यथेति इंद्रादीनां औरसपुत्रत्वाद्यथा यूयं रक्ष्यास्तथा ममापीति श्लोकद्वयार्थः ॥ १६ ॥ १७ ॥